

Stappen in de Ardennen

159 km ononderbroken wandelen op goed aangegeven paden, door bossen en velden met panoramische vergezichten én langs gezellige dorpjes? Geen enkel probleem. De wandelroute Escapardenne in de Belgische en Luxemburgse Ardennen biedt wandelaars acht natuurlijke etappes om bij te watertanden.

Lees verder

**Teun
Devregh**
reporter en ervaren stapper
Pasar-reporter Teun heeft een zwak voor planten en alles wat vliegt. Hij was dan ook in zijn nopjes met de fauna en flora langs deze route.

Wandelen over de Lee en Eislek Trails

Ontsnappen op de ESCAPARDENNE

De wandelroute Escapardenne bracht reporter Teun Devoeght in vervoering. Zoveel verbluffende natuur! Hij startte op de Lee Trail, in totaal 53 kilometer lang, en schakelde dan over op de Eislek Trail van 106 kilometer, die vanuit Luxemburg de Belgische grens oversteekt. Beide routes dragen het label 'Leading Quality Trails – Best of Europe' en bieden dus onversneden wandelplezier.

Tekst Teun Devoeght – Foto's Dieter Telemans

Voorbij de watermolen van Bourscheid, waar de Sûre 242 meter lager dan het uitzichtpunt van Grinlee haar mooiste meanders laat zien, klimmen we door het bos naar boven. Het is warm en vochtig en het duurt niet lang of we lopen bezweet over de Lee Trail. Het pad is genoemd naar de rotsachtige richels van leisteenachtige zandsteen die zo typisch zijn voor deze streek. Die richels zijn de laatste overblijfselen van 25 miljoen jaar erosie op het Ardense hoogplateau.

Na een flinke vierhonderd meter klimmen loopt het pad de bossen uit en worden we plots getraceerd op een panoramisch uitzicht, bij het uitzichtpunt *Napoleonsknäppchen*. Het graan staat hoog en wiegt rustig mee met de wind. Hoog boven ons klappt een veldleeuwrik luid protesterend met zijn vleugels.

De Lee Trail loopt zonder omwegen naar de *Napoleonsbeemchen*. Napoleon liet de boom in 1811 planten ter ere van de geboorte van zijn zoon. In 1940 hakten de

nazi's de boom om omwille van strategische redenen, maar een jaar later plantte de lokale bevolking clandestien een nieuwe, als daad van stil verzet. Napoleon is hier moeilijk weg te denken en veel plaatsnamen verwijzen naar die Franse periode.

Met een lange bocht gaan we verder over het pad. Onder ons ligt de Sûre geplooid tussen de bolle heuvels. De Lee Trail loopt langs gerooide vlaktes traag naar beneden. Overal rond ons groeit vingerhoedskruid. De paars-roze bloemen zijn zo kitscherig dat het weer mooi wordt. Hommels en bijen zoemen enthousiast van de ene kelk naar de andere en komen verward en geel bepoeperd van het stuifmeel terug naar buiten. De trossen felgekleurde bloemen contrasteren mooi met het uitzicht. Werkelijk alle soorten groen kan je hier onderscheiden.

Schooltje afgebrand door pijp

Omdat het gebied hier erg steil is en moeilijk te bewerken, is het ook dunbevolkt. Tussen de groene heuvels steekt hier en daar een

Kamperen langs de Escapardenne

De Escapardenne is een lineaire wandeling: de echte diehards stoppen een slaapzak in de rugzak en wandelen zo de route, etappe per etappe.

Wildkamperen mag niet in Luxemburg, dus om het legaal te houden slaap je het best op campings, in pods, chalets of op hotel. Er zijn voldoende campings en andere accommodatie langs de Escapardenne om mooie dagetappes uit te stippelen. Als je geen tent bij je hebt, is het in de zomermaanden wel aan te raden om op voorhand te reserveren.

Het Belgische gedeelte van de route loopt langs **bivakzones** waar je je tent voor één nacht mag opzetten. (www.bivakzone.be)

Ben je een camperaar? Dan kan je één strategische camping uitkiezen en in de luxe van de camper overnachten. Kies een camping dicht bij een station. Zo kan je 's morgens de trein naar de gewenste etappe nemen en 's avonds bij een volgend station terug naar je camping sporen. Zeker bij de Lee Trail is dit een goede optie omdat de trein steeds in de buurt is. Bij de Eislek Trail zal je soms een bus moeten nemen.

- 1 iditiano velecabore perunte mporrum eicius mollupt atquis.
 2 NemPid maxim quanda doluptam. Itasperum vellecur? Gita soluptatus elis rechil.
 3 NemPid maxim quanda doluptam. Itasperum vellecur? Gita soluptatus elis rechil.

smalle torenspits van een kerkje boven de boomtoppen uit. Die kerkjes staan zonder uitzondering in gezellige dorpjes.

De Lee Trail laat de vallei van de Sûre achter zich en volgt een zijrivier, de Schlënner. Bij de eerste molens die in de vallei van de Schlënner gebouwd werden ontstonden twee kleine gehuchten: Uewerschlënner en Ënnerschlënner. Al in de 17de eeuw bestond de 'Almillen' in het meest zuidelijke van de twee dorpen. Hoewel de molens ook dienst deden als ontmoetingsplek voor de inwoners uit de streek, was het leven in de Luxemburgse bossen erg eenzaam. De gehuchten waren in handen van heren, parochies en gemeentes, maar de levenskwaliteit was erg laag en de huizen arm-tierig. Aan het einde van de 19de en begin 20ste eeuw trokken de bewoners weg uit de streek. Vandaag is het hogere gedeelte van

de vallei van de Schlënner bijna helemaal ontvolkt.

Tussen de bomen door zien we onder ons de witte Sint-Michelkapel, een stille getuige van de teloorgang van Uewerschlënner. 'In 1874 werd op vraag van de bewoners de kapel opgericht', vertelt onze gids. 'Op het moment dat de vallei het

Na een steile klim komen we bij een burcht met ronde donjon. 'Propriété privée', zo blijkt.

meest bevolkt was is er in 1860 een schooltje gebouwd. Maar lang heeft het niet dienst gedaan. In 1877 brandde het helemaal af nadat een leraar in slaap was gevallen met een brandende pijp.' Tijdens de Tweede Wereldoorlog kregen de dorpen in de vallei een definitieve klap. 'Veel van de huizen in de Schlënnervallei werden verwoest en zijn nooit meer heropgebouwd', gaat ze verder.

Hét fotomoment van de Lee Trail

Niet overal loopt de Lee Trail door sappig groen weiland en bossen die bulken van de biodiversiteit. Plots lijkt het alsof we over een zuiders bergpad wandelen. Waar het in de bossen nog lekker koel was, lopen we nu tussen de lage eiken in de warmte over de bergkam van de Molberlee, hét fotomoment van de Lee Trail. 'Vroeger stonden hier vooral beuken', weet onze gids. 'Die

zijn beter opgewassen tegen de rotsachtige bodem. De eiken die we hier zien zijn aangeplant voor het leerlooien.' Voor het looien van leer werd vroeger de schors van jonge eiken gebruikt. 'De bomen gingen erg jong voor de bijl. Ze zijn opnieuw beginnen te groeien maar blijven door de harde ondergrond klein.'

De grillige richel van de Molberlee is waarschijnlijk de meest typische lee van zijn soort in de Luxemburgse Ardennen. Op een hoogte van 484 m en met een lengte van 500 m valt de richel erg op tussen de glooiende heuvels. 'De naam Molberlee is een samentrekking van de lee-rotsformatie en de molbier of bosbes die hier groeit', aldus onze gids. De droge rotspartijen zijn een microkosmos. 'Het is een echte mos-hotspot met meer dan 175 variëteiten mos waarvan er 12 op de rode lijst staan

van bedreigde soorten. En ook insecten zoals de steppesprinkhaan doen het hier erg goed op de warme rotsen.'

Waar de duivel dwaalt

Zoals veel oude en afgelegen plaatsen zijn ook de Luxemburgse Ardennen gehuld in mysterie. Voorbij Goebelsmühle komen we in de vallei van de Wiltz terecht. Hier kom je alleen te voet of met de trein.

Het pad plooit gelijk met de hoogtelijnen doorheen de vallei. Een rode wouw zweeft behendig voorbij en zijn schreeuw klinkt koud op deze anders warme dag. Alsof hij ons in de juiste stemming wil brengen als we voorbij de Schwarzepull wandelen. Een zwart moerassig gebied waar geen licht meer kan komen en waar de duivel dwaalt, zo gaat toch de legende. Wat verderop moeten we over de Girschterbach, wat zoveel wil zeggen als 'beek met geesten'.

De ontoegankelijkheid van het gebied maakte dat deserteurs zich er graag verstopten. Tijdens de Franse overheersing vonden deserteurs uit de Ösling een schuilplaats in de grotten *an der Bleckbach* en tijdens WO II groeven Luxemburgse deserteurs zich in in een primitieve bunker bij *in der Doosbach* om de militaire dienst van de Wehrmacht te ontlopen.

Ringslangen in de zon

De Lee Trail loopt tot Kautenbach en gaat dan verder als de Eislek Trail die op zijn beurt weer doorloopt tot La-Roche-en-Ardenne. Wij wandelen de Luxemburgse etappe van Kautenbach tot het middeleeuwse dorpje van Munshausen.

Vanuit het dorp komen we na een steile klim aan bij een kleine burcht met ronde donjon. *Propriété privée* staat er op de deur geschreven. We kunnen alleen maar dagdromen van wonen op zo'n plek, in stilte, omgeven door enkel bossen en een prachtig uitzicht.

De bessen aan de vlierstruiken zijn bijna zwart geworden, tot grote vreugde van troepen luid kwetterende spreeuwen. Af en

Hennepthee en zes soorten mosterd

Met een stevige handdruk verwelkomt Norbert

Eilerbecker ons in zijn groot atelier. Op een tafeltje staan de lokale producten van Ourdaller.

Wat is Ourdaller?

'Ourdaller is een coöperatieve waarin we met zes boeren de krachten bundelen om ons in te zetten voor lokale producten. Voor ons is het belangrijk dat we producten van eigen bodem blijven telen. En dan heb ik het niet alleen over vlees en zuivel. Wij richten ons vooral op granen uit Parc naturel de l'Ours.'

Welke granen telen jullie?

'De hoogvlakte van Kalborn is ideaal voor ons. Daar hebben we koolzaad, zonnebloemen, papaver, lijnzaad, boekweit en zelfs hennep.'

Wat zijn jullie eindproducten?

'We persen vijf soorten olies, verkopen bloem, gekiemde zaden voor salades, glutenvrije pasta en noedels, en we hebben zes verschillende soorten mosterd. Van de hennep maken we ook thee en een medicinale olie om chronische pijnen te verzachten.'

Hoe zien jullie de toekomst?

'Het momentum is goed: mensen zijn zich meer dan ooit bewust van het belang van lokale productie. We merken dat het contact met de consument een belangrijk onderdeel van die bewustwording is. Maar hoe dan ook blijft het heel hard werken.'

NemPid maxim quonda doluptam. Itasperum vellecur? Gita

toe hoor je heel in de verte een trein rijden. Het is een vreemd besef – omringd door bossen – dat je op zo'n trein slechts 40 minuten van de hoofdstad verwijderd bent. Als je een tijd in een bos wandelt zonder vergezicht, verandert je focus tot slechts enkele meters ver. Hierdoor krijg je oog voor de kleinste dingen en sta je versteld van de biodiversiteit die op één vierkante meter kan bestaan. Bijen, hommels, hoornaars, tientallen soorten kevers, wantsen en vlinders, slakken naakt en met een huisje, rupsen en knaagdieren. Ook de grote variatie aan bloemen, planten en bomen is ongelooflijk vanaf het moment dat je in plaats van rond te kijken, écht kijkt. Dan zien we plots aan de voet van een oud stapelmuurtje twee ringslangen opgekruld genieten van de warmte van de zon. Als we dichterbij komen verroeren ze zich eerst niet, vertrouwend op hun camouflage. Maar als we verwonderd heel dichtbij komen, verdwijnen ze traag tussen de stenen.

De Eislek Trail kronkelt verder naar het noorden langs de rivier de Clerve richting Clervaux. Over smalle paadjes lopen we soms door dichte bossen, dan weer langs velden. De stammen van jonge aangeplante boompjes zijn vrolijk blauw geveerd om ze te beschermen tegen reeën die graag knagen aan de zachte scheuten. Langs een breed pad komen we aan in Munshausen, een typisch Ardens dorp op de zuidelijke flank van een hoog-plateau. Al sinds 839 staat het dorp vermeld in geschriften. Bij restaurant Munshausen doen we onze rugzakken uit en kijken we uit over de enorme moestuin. Een bord met lokale specialiteiten uit de tuin staat verleidelijk op ons te wachten. Zó zijn de Luxemburgse Ardennen natuurlijk ook! ■

PRAKTISCH

Reporter Teun Devoegt ging wandelen in

LUXEMBURG

De wandelroute Escapardenne in de Belgische en Luxemburgse Ardennen bestaat uit twee trails: de Lee Trail van 53 km en de Eislek Trail van 106 km die vanuit Luxemburg de Belgische grens oversteekt. De Lee Trail start in het stadje Ettelbruck.

ERHEEN

- **Auto:** reken op 2u30 rijden vanuit Brussel naar Ettelbruck (194 km).
- **Trein:** treinen van Brussel naar Luxemburg en ter plaatse verder reizen met lokale treinen.

TRANSPORT

- **Trein:** spoorlijn 10 loopt van noord naar zuid en rijdt elk uur tussen Troisvierges en stad Luxemburg. Er zijn directe treinverbindingen naar de wandellocaties langs de trail. www.mobiliteit.lu
- **Bus:** Luxemburg beschikt over een prima busnet dat dorpen en steden met elkaar verbindt.

ETEN EN DRINKEN

- 1 Bistro Camping Kautenbach**
An der Weierbaach, Kautenbach - www.campingkautenbach.lu
Verassend lekkere bistro bij camping Kautenbach. Vanaf € 15.

- 2 Restaurant Robbesscheier**
Frummeschgaass 1, Munshausen - www.robbesscheier.lu

Regionale gerechten met groentjes uit de tuin en een prachtig uitzicht. Vanaf € 20.

- 3 Restaurant du Château Clervaux**
Montée du Château 4, Clervaux - www.rdcc.lu

Stijlvol dineren in het kasteel van Clervaux. Vanaf € 44.

DOEN

- 4 Rondwandelroute Klangwee Hoscheid**

Start in Hoscheid
Thematische wandeling van 6,5 km langs 17 klankinstallaties.

- 5 Het levende museum van Robbesscheier**
www.robbesscheier.lu

Tal van workshops voor kinderen: tuinieren, proeven, wol spinnen, bijen houden, brood bakken, ...

- 6 The Family of Man**
Montée du Château, Clervaux - www.steichencollections-cna.lu

Prachtige fotografietentoonstelling in het

kasteel van Clervaux. De Luxemburger Edward Steichen stelde in 1955 in opdracht van het New Yorks Museum voor Moderne Kunst een fototentoonstelling samen van 503 beelden, genomen door 273 verschillende fotografen. Het zijn beelden van de geboorte, het huwelijk, werk, familie, kinderen, over de grenzen van de mensheid heen. Steichen was zelf fotograaf tijdens WO I. Het was zijn wens dat de tentoonstelling na zijn dood terug naar zijn geboorteland zou verhuizen.

SLAPEN

- 7 Gîtes d'étapes**
Frummeschgaass 1, Munshausen - www.robbesscheier.lu
Eenvoudige kamers, ook voor groepen.

KAMPEREN

- 8 Camping Kautenbach**
An der Weierbaach, Kautenbach - www.campingkautenbach.lu
Prima, goed gelegen camping, met keuze uit een heleboel

kampeeropties. Vanaf € 10 voor een kampeerplaats en € 40 voor een Pod.

- 9 Camping Heiltzerstee**
Rue de Holtz, Perlé - bit.ly/heiltzerstee
Heel eenvoudige camping midden in de natuur. Gratis wifi. Vanaf € 8.

- 10 Camping Ettelbruck**
Chemin de Camping 88, Ettelbruck - www.campingettelbruck.com
Camping met uitzicht over de velden. Vanaf € 15.

MEER INFO

- www.visitluxembourg.com: alles om je reis naar Luxemburg te plannen
- www.visit-eislek.lu: de streek van de Eislek ontdekken
- www.escapardenne.eu: de trails en wandellussen van de Escapardenne toegelicht

Surf voor meer reisreportages naar pasar.be/uitstapenvakanties